Anica Sabo
Univerzitet umetnosti u Beogradu
Fakultet muzičke umetnosti
Srbija
anicasabo310@gmail.com

NePOKOŠENI OSMESI
Zlatan Vauda (1923–2010)

Pre deset godina (4. novembra 2020) ugasio se život kompozitora, dirigenta i izuzetnog vokalnog pedagoga Zlatana Vaude, čije je stvaralaštvo ostavilo dubok umetnički trag na sredinu u kojoj je živeo i radio. To je i prilika da se podsetimo pojedinih značajnih momenata iz života i rada Zlatana Vaude koji su bitno uticali na njegovo stvaralaštvo.

Zlatan Vauda je rođen 14. januara 1923. godine u Šmarjeti (danas Pernica) blizu Maribora. Prva znanja vezana za muziku i muziciranje dobija u krugu porodice. Poseban uticaj na njegov razvoj imala

je baš porodica, koja je bila posvećena muzici – od dede Vinka Vaude (prvi učitelj muzike slovenačkog kompozitora Slavka Osterca), koji je delovao kao nadučitelj u Veržeju kod Ljutomera, pa preko oca Mirka Vaude, takođe nadučitelja osnovne škole u Sv. Šmarjeti (negde je napisano i Sv. Marjeta ob Pesnici). U tadašnje vreme su ovi ljudi na celovit način oblikovali i kulturni i socijalni i umetnički život svojih sredina.

Porodica Vauda u Šmarjeti, Zlatan Vauda u prednjem planu

Početkom Drugog svetskog rata (1941) ratni vihor je Zlatana Vaudu primorao da, zajedno sa porodicom, napusti Sloveniju. Utočište nalazi najpre u Gruži, a potom u selu Stanovo kod Kragujevca. Ovaj period snažno je obeležio njegov život i delo, o čemu on sam piše: „Kragujevac 21. oktobar 1941. godine. Datum velike tragedije! Mnogo ljudi je dan ranije bilo odvedeno u topovske šupe a zatim izvedeno na streljanje. Komanda je bila surova i jasna. Levo u stroj za streljanje, desno na sedenje. Ja ispadoh desni. Tri akorda (ce^1 ge^1 ce^2 es^2 – de^1 gis^1 d^2 fis^2 – es^1 a^1 de^2 fis^2) koja sam tada zapisao, ostala su trajno utisnuta u meni, a samim tim i mojoj muzici i na mnogo načina, simbolično i suštinski obeležila moj život i rad“ (Sabo 2003, 33). Kompozitor se vraćao u Kragujevac i Šumarice mnogo puta, učestvujući sa Dečjim horom RTB na tradicionalnom obeležavanju ove tragedije pod nazivom „Veliki školski čas“. Dva puta je pozvan da napiše muziku, prvi put na tekst Jure Kaštelana, a drugi put na tekst Pere Zupca.

Porodica Vauda u izgnanstvu, Kragujevac

„Veliki školski čas“, Šumarice, Kragujevac

Kompozicijom i dirigovanjem je počeo da se bavi tokom rata. Studije na Muzičkoj akademiji upisuje 1947. godine u klasi profesora

Marka Tajčevića. Nakon okončanja studija usavršavao se na letnjim kursevima kod Hansa Svarovskog (Swarowski) i Hansa Jelineka (Jelinek). U tim kontaktima upoznaje avangardna stremljenja i dodekafoniju, ali ih u svom stvaralaštvu ne primenjuje.

Više od tri decenije (1952–1986) bio je dirigent i pedagog Dečjeg hora RTB. Repertoar hora obuhvatao je veliki broj dela domaćih i stranih autora i daleko premašivao standardne okvire dečjeg muziciranja. Na programu hora nalazila su se i značajna vokalno-instrumentalna dela: *Pasija po Mateju* J. S. Baha (Bach), *Prolećna simfonija* i *Ratni rekvijem* B. Britna (Britten), *Pasija po Luki* K. Pendereckog (Penderecki). Pored obaveza u pripremanju radio-emisija, hor je učestvovao u operama koje su se izvodile na sceni Narodnog pozorišta u Beogradu. O tome koliko je značajan bio rad Zlatana Vaude, govori i činjenica da je početkom 2014. godine Izvršni odbor Prijatelja dece Beograda doneo odluku o ustanovljenju nagrade „Zlatan Vauda“, koja bi se svake godine dodeljivala najuspešnijem solo pevaču na takmičenju „Zlatna sirena“ u okviru programa festivala Dečjih muzičkih svečanosti Beograda – DEMUS-u. Nagrada se dodeljuje u žanru stari majstori, klasična ili savremena solo pesma, bez obzira na kategoriju takmičenja, a prema odluci stručnog žirija festivala. Prva dobitnica bila je Natalija Tatić, učenica sedmog razreda Osnovne škole „Karađorđe“, za interpretaciju kompozicije *Ružica u gaju* Franca Šuberta.

Dečji hor RTB – članovi i dirigent

Festival deteta, Šibenik, 1969. godine

Rurski Festival, Nemačka, 1968. godine

Njegov opus broji blizu 300 dela, među kojima su najbrojnija horska. Napisao je oko 70 kompozicija za dečje horove, gotovo isto toliko raznovrsnih aranžmana narodnih pesama, kao i veliki broj kompozicija za mešovite horove. Drugo, veoma značajno polje stvaralaštva Zlatana Vaude obuhvata veliki broj kamernih dela: *Pastele* I i II za duvački kvintet, *Seanse* I, II i III za klavirski trio, od kojih je poslednja sa glasom, šest gudačkih kvarteta, *Dijalog* za obou i violončelo, *Aforizmi* za klarinet, *Sonata brevis* za klarinet i klavir, brojne solo pesme i više ciklusa za glas i klavir. Kompozicija *Pokošeni osmesi* na stihove kineske poezije za glas i duvački kvintet predstavlja posebno atraktivno i zanimljivo delo. Nesvakidašnji tretman vokalne deonice, pun dinamičkih, registarskih i artikulacionih obrta, u zvučnoj sferi ove kompozicije ostavlja prepoznatljiv umetnički trag visokog dometa. U naslovu kao da se čudesno oslikava spoj lirskog i tragičnog, koji se može smatrati važnom odrednicom stvaralačke poetike Zlatana Vaude. Orkestarski žanr je manje zastupljen u opusu Zlatana Vaude. Među delima se naročito ističe *Koncert za klarinet i orkestar*, a treba pomenuti i *Adagietto* za duvačke instrumente, udaraljke, klavir i harfu. Autor je i dečje opere *Ježeva kućica* na tekst Branka Ćopića.

Njegova dela odaju spontanost stvaralačkog procesa i odlikuju se veoma specifičnim melodijskim linijama, iznijansiranim odnosom prema ritmu i stalnom potragom za novim harmoničnim izrazom. Iskustva stečena u radu sa horom primenjivao je u svojim delima veoma smisleno, znalački i kreativno. Toplina muzičkog izraza u neraskidivom spoju sa čvrstinom forme stvara muzička zdanja koja plene svojom posebnošću. Oslanjao se i na folklornu tradiciju, inspirišući se njenim ritmičkim, melodijskim i harmoničnim sadržajem. Dobitnik je brojnih nagrada Udruženja kompozitora Srbije, kao i Vukove nagrade za celokupno životno delo kao kompozitor, dirigent i pedagog.

U okviru programa EPK Maribor, 2012, Univerzitetska biblioteka Maribor (Univerzitetna knjižnica Maribor, UKM) priredila je o svom nekadašnjem sugrađaninu iscrpnu izložbu, pod nazivom „Zlatan Vauda (1923–2010) – In memoriam“. Saradnju sa UKM Zlatan Vauda započeo je tako što je slao svoje kompozicije u njihovo muzičko odeljenje – navela je Karmen Salmič Kovačič, koja je bila i autor ove izložbe – želeći da ostanu u mestu u kome je odrastao i iz koga je nasilno morao da ode 1941. godine. U deset velikih muzejskih kutija smešten je fotografski i notni materijal koji prati porodični i profesionalni život Zlatana Vaude od njegovog rođenja, izgnanstva u

Kragujevcu, vojske, studija, prvih kompozitorskih uspeha, kroz pisma, publikacije, prospekte koncerata na kojima su izvođene njegove kompozicije širom tadašnje zemlje i u inostranstvu, odlikovanja, nagrade. Bio je to jedan ozbiljan i sveobuhvatan prikaz njegovog, pre svega, profesionalnog rada u kulturi, kao kompozitora, dirigenta i pedagoga. Tom prilikom je otkrivena i spomen-ploča u njegovom rodnom mestu – Pernici.

Sa izložbe „Zlatan Vauda – In memoriam“, u okviru EPK Maribor, UK Maribor, 2012. godine

Povodom osamdeset godina života Zlatan Vauda je dao intervju za časopis *Novi zvuk*. U njemu je u više navrata isticao ulogu svog profesota Marka Tajčevića na formiranje ličnog i profesionalnog stava prema životu i radu. Naglasio je da je upravo zahvaljujući njemu u sebi „... oblikovao geslo koga se drži i prihvata kao svojevrsnu životnu formulu: *Treba voleti da bi se znalo, treba znati da bi se volelo*“ (Sabo 2003, 33).

Literatura

Sabo, Anica. 2003. Tri akorda Zlatana Vaude. *Novi zvuk* 23: 28–33.

****

Marija Vauda
Beograd, Srbija
marijavauda@gmail.com

„Ono što je najvažnije kod umetnika je njegov život“
(M. Duchamp)

Zlatan Vauda nije imao vremena da mi priča o svemu onome o čemu bih ga danas pitala. Postojala je jasna granica na koju je pazio i negovao je. Uvek sam znala da je tu, za mene, ali mi je svojim primerom jasno stavio do znanja da se o sebi i svojim izborima moram brinuti i rešavati ih prvenstveno sama.

Pitanje novinara mariborskog *Večera* Bojana Tomažiča: „Kakšen človek je bil Zlatan Vauda?“, pre nekoliko nedelja, bio je momenat da pokrenem svoja sećanja, a sada tome dodajem još neka.

***

U noćima i danima njegovog odlaska, koji su trajali nekoliko godina, beležila sam naše zajedničke dane i, tako, u svojevrsnom intervjuu nad bolesničkim krevetom pitala sam ga i čime se najviše ponosi? Već je retko i ekonomično – sažeto progovarao.

Rekao je, zapisano je: „Struka.“

Kada sam mu dala papir da nešto napiše, već neveštim rukopisom napisao je – „Mocart“. Njegov fokus se nije rušio. Bio je radoznao, hiperaktivan čovek, sa povišenom energijom za sve, posvećen ljudima za koje je preuzeo odgovornost da se o njima brine (Dečji hor RTB). I danas se članice i članovi hora javljaju da kažu i napišu kako je radno druženje u horu i da je sa njim bilo najlepše doba njihove mladosti i života. Perfekcionista u svom poslu, strog i zahtevan, ali sa tolerancijom za ispade i različite, za drugačije. I sam je, kako sam slušala, kao dečak bio i nestašan i sklon raznim dečjim prestupima, i taj dečački deo sa primesom hrabrosti za zov avanture sačuvan je bio do samog kraja. Imao je jednu od prvih „vespi“ u Beogradu, kako je voleo da kaže – „rezeda“ boje, i, kako mi je ispričala mamina drugarica, tom „vespom“ je vozikao komšijsku decu iz Ulice Đure Strugara, današnje Carigradske, za „jedan krug“. Tako je bilo i kasnije. Kada je kupio čamac: vozio ga je na ta letovanja sa horom, da bi i tu organizovao ture vožnje za članove, svaki dan po određenoj satnici i redu, jer šta će mu bilo šta, i predmeti i znanja, ako ne može da podeli sa drugima, a ne samo sa svojom porodicom. „Vespom“ se vikendom, posle horskih proba i svakodnevnog rada, vozio do Slovenije, do svojih, dok nije došao do svog prvog „folksvagena“ – „bube“. Jednom je, kako mi je pričao, zaspao na motoru i završio u nekom senu pored puta. Kasnije su to bila naša zajednička putovanja sa prikolicom „adria“ po Italiji, Mađarskoj, Austriji, celoj Jugoslaviji i čamcem „maestral“, opremljenim „tomosom 18“, po rekama Beograda – Savi i Dunavu – i nekada jugoslovenskoj obali. Došavši iz malog mesta u veliki grad na dve reke, odmah je shvatio da je najlogičnije imati čamac i da su ove reke, kojima smo okruženi u Beogradu, deo naših života.

Alenka Glazer, pesnikinja i njegova poznanica iz gimnazijskih dana u Mariboru, ispričala mi je, kako je u Kragujevcu, u koji je porodica Vauda bila izgnana, muzički samouk, mladić Zlatan Vauda

odmah krenuo, bez skoro ikakvog iskustva, da vodi hor Slovenaca koji su se tu našli, izgnani. Nalazili su se nedeljom u jednoj trošnoj kući. Kako se vodi hor, mogao je da vidi od svog oca Mirka Vaude i porodice svoje majke, koji su svi zajedno često muzicirali, a Mirko je vodio nekoliko horova u Sv. Šmarjeti (muški, ženski, mešani). Kada je došla u Kragujevac iz Aranđelovca, gde je Alenka sa porodicom bila izgnana, Zlatan ju je odveo da joj pokaže mesto gde se Slovenci okupljaju i gde se održavaju probe, a do gornje prostorije gde se klavir nalazio vodile su drvene stepenice. On je išao prvi, a ona iza njega. Potrčao je unapred da bi odmah seo za instrument i da bi nju, koja se još penjala, dočekao akordima kojima je, iako tada muzički još neobrazovan, izabranim akordima ilustrovao zvuke škripanja njenih koraka i drvenih stepenica. I tada, odmah, rekla je, sada već 90-godišnja starica, bilo je jasno da je on vrsni stvaralac.

Kragujevac, 4. avgust 1942(3). godine

Italiju smo u letnjim mesecima obilazili prikolicom „adria“, spavali po kampovima, a on je, misleći na decu iz hora, tu kupio jednu spravicu-smejalicu na baterije. U to vreme su se probe Dečjeg hora održavale u Osnovnoj školi „Vuk Karadžić“, a ranije u Domu pionira. Često sam, kao dete, prisustvovala. Uglavnom su to bili radom napunjeni ambijenti bez popuštanja i, što je najbitnije, bez praznog hoda, ali pristanak i odgovor horskih pevača na disciplinu je bio odlučan. Nagrada su svakako bili uspešni nastupi, od Dubrovačkih letnjih igara, Salcburga, Budimpešte, Šibenskih koncerata, do Bemusa… i uvažavanje njihovih ličnosti, svakoga posebno. Da se vra-

tim na spravicu-smejalicu: u momentu probe hora kada je pažnja i koncentracija mladih horista nad zahtevnom muzičkom literaturom bila najveća, kada su se sklapali glasovi i deonice i emisija dirigenta, ka njima se uspostavljala kao jedini zakon, toliko da je velika prostorija bubrela od vibracije svakoga od njih i svih zajedno ... odjednom se odnekud prolomio frenetični, zarazni, ponavljajući smeh. Neprimetno je uključio spravu-smejalicu. Deca-horisti su, skoncentrisana i udubljena u ozbiljnost probe, bila zatečena, počela da se osvrću i meškolje, da se pogledima međusobno pitaju da li čuju to što čuju, nisu znala šta sada da rade, kako da se suzdrže od zaraznog smeha koji ih je mamio. On je nastavio sa svojim vođenjem i nepromenjenom grimasom na licu, ali onda, kao strela koja se proširila u vatromet, grohotom i nezaustavljivo, opet zajedno kao malopre u ozbiljnosti, sada u radosti i ushićenju, svi su se predali nekontrolisanom, frenetičnom smehu. Trajalo je trajalo, dok god napetost trenutka nije iscrpljena. A onda, svi zajedno, sveži i novi, nastavili su tamo gde su prekinuli svoj posao.

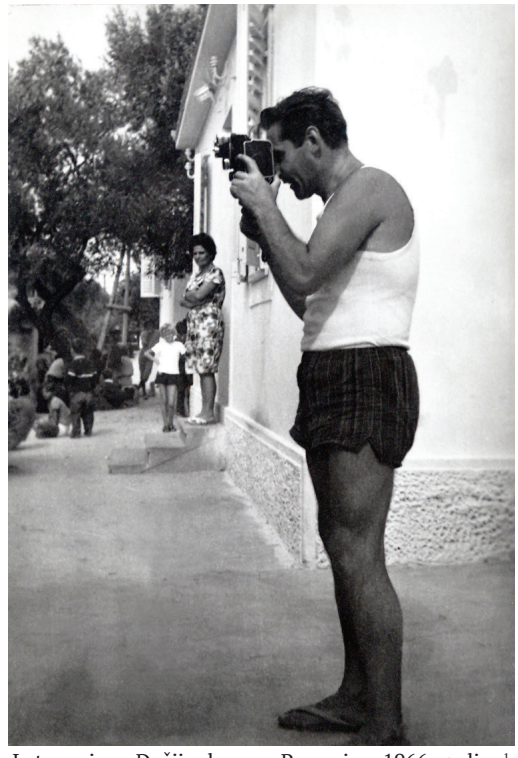

Letovanje sa Dečjim horom, Promajna, 1966. godine[1]

[1] Snimao je i sam montirao mnoge filmove sa putovanja Dečjeg hora RTB, kao i privatne filmove, koji ostaju kao dokument jednog vremena.

Proba na plaži, *Dečji hor RTB*, Promajna, 1967. godine

Njegov ljudski i pedagoški osećaj nalazio je meru, način i trenutak kako da traži i dobije najbolji odgovor, a kako da one ispred kojih stoji – hor, orkestar, pojedinac – oslobodi napetosti, prevelikog pritiska pred neki nastup, snimanje, prijemni ispit, koncert. Priseban uvek. Bilo bi mnogo sličnih, tih malih unapred ili na licu mesta (s) mišljenih okidača – uvek iznenađujućih i kreativno nadahnjujućih postupaka i za vreme koncerta, i pre i posle koncerata, za vreme letovanja koja je provodio sa horom, kao i svega onoga što su mi drugi prepričavali, nekadašnji članovi. Decu nije tretirao kroz infantilni model shvatanja i pristupa, kao ni kompozicije koje je za njih pisao. Od dece je tražio baš onoliko koliko su ona najviše mogla da daju, bez popuštanja. Uvek budan psiholog, znajući odnekud više o njima, o meni, o drugima, izložen i granicama i ograničenjima, znao je inteligencijom svoje emocije da iznađe sasvim različite pristupe različitim ličnostima, da prilagodi svoju brigu svakome od njih. Širila se ta linija saradnje i dalje prema nastavnicima i pedagozima muzičkog širom Beograda i Srbije, kojima je pomagao da „sklope“ hor, da obezbede disciplinu, zainteresuju mlade željne svega drugoga. Mnogim probama sam prisustvovala kao čudu koje se desi kada stane pred nepoznate mlade ljude, njih 20–30, koji ne mogu niti imaju nameru da se umire, koje nastavnik ne može da prizove. Neprijatnost raste, ali bez ijedne njegove izgovorene reči, možda tiho nakašljavanje, nikada povišen ton od njega, tempirani pogled veoma specifične temperature koji upućuje odabranom pojedincu u grupi, počinje sve da se smiruje, odjednom nastaje i tajac, pažnja grupe

nasuprot usmerava se na do sada nepoznatog čoveka ispred njih, i onda, sasvim lako, kao da nije ni bilo prepreke, uvek bez prethodnih objašnjavanja već direktno, nastavljao bi da radi na osnovama upevavanja, kao da je sve to do tada bilo nešto najlakše, i kao što će to biti i ono sledeće, sve do dolaska do sazvučja, kojima su se i sami učesnici-izvođači čudom čudili.

Imao je i pomirljivo razumevanje za razne oblike ljudskosti u ljudima, aktivno introspektivan, posezao je za književnošću, poezijom, filozofijom, slušajući druge iz različitih epoha, savremenike, njihove teme i rešenja, učeći, stalno u potrazi, (upo)znajući, tako, i svoje slepe mrlje. I zato nikada nisam čula da je nekome sudio. Između redova sam i mogla da naslutim neku senku ili poluton. Na meni je bilo da te zamke razradim u sebi i za sebe, bez njegovih uputstava o konkretnoj situaciji ili osobi.

Ljudi koji su ga poznavali ističu njegov smisao za humor, pa, iako kod kuće zatvoren, zamišljen, skoro usebljen, zaticala sam ga nasmejanog, razgovorljivog, veoma šarmantnog, mada nikada ekstatičnog, kada je izlazio iz svog kućnog utočišta.

U tom kompletu jednog lika posebno mesto zauzima pažnja prema prirodi, njenom vremenu i menama koje nadrastaju privremenost, kratkoću ljudskog veka (danas smo svedoci da priroda ni izdaleka nije tako bezbedna, pa da će nadživeti čoveka). Voleo je bukvalno sve životinje, od mrava, mungosa, crva do sokola i tigra, to su bile moje prve slikovnice – knjige o životinjama (mnoge kompozicije za decu je i napisao o životinjama), zadivljen ili oslobođen tim svetom pored nas, ljudi. Psima na lancu, konkretno se sećam posete jednom manastiru na Fruškoj gori (a vikendom smo, kada god nije bilo nekog koncerta, išli po Srbiji), koji su se negostoljubivo kezili i režali prilazio je, ne jednom, sa mešavinom mirnoće i čvrstine koja ih je potpuno smirivala do trenutka kada bi ih kontrolisano pomilovao, pritom im tiho govoreći na uvo. Uspavljivao me je pričajući mi o brezama i bubamarama bez šminke, jer su jedinstveni i neophodni svetu i jedni drugima takvi kakvi su.

Otuda i njegova zainteresovanost za teme i ideje istočnjačke filozofije u stvaralačkom opusu (kompozicije na tekst haikua), kao i teme smrti („In vse je nič… Srečko Kosovel reče…“), razmišljanja Iva Andrića, Euđenija Montalea…, teme rezignacije, očajanja kao „bolesti na smrt“ (kućna literatura, Kjerkegor), ali i životne radosti. Kopao je, tragao je, široko. Od ushićenja nad svim oblicima života, preko sentimentalne ganutosti, prepuštanja u razumevanje ljudskog do dubokih psiholoških i emotivnih meandara… Zlatan Vauda

je strasna i od skoro nepomirljivih materijala složena fasetna ličnost, koja je taj svoj opus i registre složenosti čuvala za trenutke samoće i stvaralaštva, ujedno nalazeći načine i socijalne alate da bude prihvatljiv, razumljiv, jednostavan, običan. Razvijenim instinktom i mudrošću čuvao se da ne kompromituje razmetljivošću svoja sonorna komešanja, neprijatna pitanja i neprijatne odgovore, koji su zaključani i na uvidu – u njegovom kompozitorskom delu.

Izvan gungule i obaveza dana, noću, na odmorima, rano ujutro, oko 4 sata, odvajao se od svega okolo, što je za stvaraoca dragocen dar – ta sposobnost prekida, nedostupnosti, čak surovost zatvaranja za sve drugo, otvarajući se, na miru, do krajnjih pitanja i htonskih, melanholičnih, sentimentalnih raspoloženja, njihovih ulančavanja, preklapanja, mimoilaženja, tražeći liniju izlaza.

Po rečima Ivane Trišić (Savez kompozitora Srbije), „Hrlio je ka ljudima", uvek spreman da podigne slušalicu, da odgovori na sve pozive i ponudi stručnu pomoć i amaterima, i mladim muzičarima, do onih koji nisu duboko u materiji, nauštrb vremena za svoje stvaralaštvo i svoj odmor, izvan ekonomije – „Šta ja imam od toga?" Ljiljana Tomković, koja je svoj radni vek sinhrono provela sa njim u Radio Beogradu, iznenadila me je konstatacijom posle njegove smrti: „Nisu ga razumeli." Privrženost članova Dečjeg hora bila je i jeste i danas konstantna i skoro se da opipati. Nije pripadao klanovima struke, bar tako se ispostavilo. Sa pomirenošću neke više koncentracije i bez imalo ozlojeđenosti, rekao bi da kulturni kliše malih kultura određuje da posle smrti autora više skoro i nema mesta za njega u novim protokolima i rasporedima.

Divio se drugima, njihovim delima, vrednoći, uspesima. Otvoreno i bez zadrške.

Istrajan, tvrdoglav da svoju stazu uzbrdo ne prekine, već skoro sasvim slep i nad zadnjim ponorom, a da to drugi nisu znali, do samog pada povlačio je uredne linije u notnom sistemu, organizovao nove strukture, nalazio i udubljivao se u još neke kreativne formulacije emocija i ljudskog doživljaja, započinjao i tada nove stranice kompozicija, odlazio, vođen obećanjem koje je dao, na žirije, probe i koncerte, da bi slušao mlade, zaljubljenike i posvećenike i pisao o njima, mislio i govorio o njima, uvek na mestu gde je muzika, rad i ljudi.

Crkva Svetog Petra, Beograd, 1991.

Deset godina od njegove smrti. Talentovan i za život.

Znam njegovu tužnu stranu, rane o kojima je ćutao i prihvatio ih, prisutna neizgovorenom da se ne posustane i da se sagnem ka zakutcima, slepim uglovima, zanemarenom, nevidljivom, a vrednom. Kroz jednostavnost izvan blaziranosti. Videla sam ga ljutog, ali ne besnog, videla sam ga razočaranog, a postojanog. Videla sam

ga bespomoćnog, a da nas je tada neko gledao sa strane, ugledao bi prizor kako se na podu valjamo od smeha, jer je tragičnu situaciju preveo u komičnu, jer, bez ijedne suvišne reči o tome, i sam je bio primer da u nama jeste i ima – sve i svega. **I tada kada se to zaista desilo**, taj otac, koji nikada preda mnom nije pokazivao da je u bilo kom trenutku bez rešenja, bez izlaza, jer će izlaz uvek sam naći ne pominjući problem, **tada je već bio u svetlosti**. Jer je i svoje zadnje sate sabirao kružeći u belini, nepokoren i pomiren u produžetku nežnosti i divljine, i **to** vreme nam je poklonio kao nisku dragocenih vremenskih sekvenci, u kojima je strpljenjem i disciplinom, etikom prisustva i odlaska, gradio taj događaj odlaska i razotkrio i rasvetlio sve unazad i unapred.

Zlatan i Marija Vauda, Beograd, 1961.

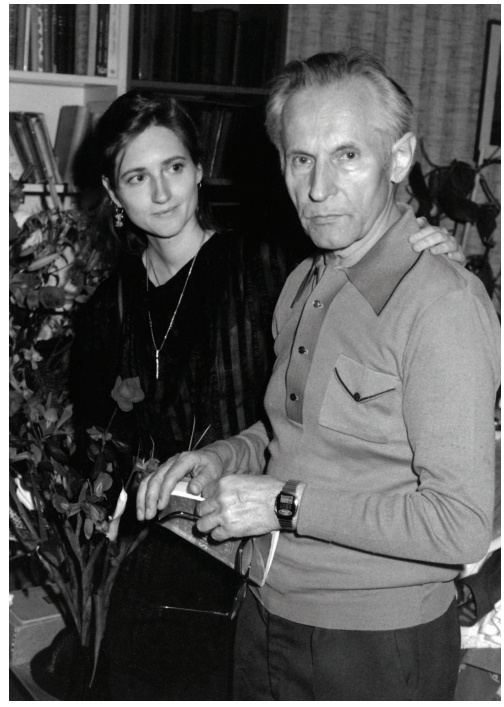

Zlatan i Marija Vauda, Beograd, 1986.